

Závěr

Právníci nejsou zpravidla velebeni pro svoji představitost. ... I právníci musí podstupovat rizika. Jedním z rizik je, že právník vytvoří teorii případu ... tak novou, tak v rozporu s konvenčními názory v profesi, že bude svými kolegy nepochopen, ignorován či dokonce vysmíván. Stojí za to toto riziko podstoupit.¹

Tato práce je dokladem, že když je potřeba, tak právníci umí být poměrně kreativní. A to nikoliv pouze právní zástupci obětí lidských práv, kteří jsou motivováni vymýšlet nové způsoby ve prospěch svých klientů. Kreativní umí být z vlastní iniciativy i soudci, jak jsme viděli na příkladu Indie, stojí-li tváří v tvář vážnému problému. Nízká efektivita ochrany sociálních práv v mezinárodním právu je vážným problémem, a proto je třeba zkoumat na první pohled možná neobvyklá řešení. Integrovaný přístup k lidským právům je takovým řešením.

Předchozí kapitoly shledaly, že integrace lidských práv je možná a v praxi soudních a kvazisoudních orgánů již poměrně dobře zavedená. Daleko od toho, aby šlo o nepřípustný soudcovský aktivismus, jde o praktický důsledek zásad nedělitelnosti a vzájemné závislosti a provázanosti lidských práv. Sociální práva samozřejmě nejsou chráněna Úmluvou či Paktem jako taková. To je zřejmé po pouhém přečtení jejich obsahu. Jak Evropský soud pro lidská práva, tak Výbor pro lidská práva, v souladu s interpretačními pravidly v mezinárodním právu, nezůstávají u restriktivního gramatického výkladu, ale naopak velkou váhu kladou na účel smlouvy, kterým je efektivní ochrana lidských práv.

Obecně lze identifikovat dva druhy integrace. Za prvé porušení občanského práva pramení ze sociálních faktorů. K tomu dochází zejména v rámci práva na život a zákaz špatného zacházení: například ohrožení života pramení z hladu a nedostupnosti jídla.

¹ James A. Goldston: „Lawyers are not normally revered for their imagination. ... And even lawyers must take risks too. Among these is the risk that a lawyer will develop a theory of a case--a way of articulating the wrong done and the remedy required--so new, so at odds with conventional ideas in the profession, as to be misunderstood, ignored or even laughed at by her colleagues. It is a risk worth taking.“ (Goldston [1999], str. 462)

Chceme-li se vyhnout porušení občanského práva, nevyhnutelně musíme napravit nedostatky v sociálních právech. Za druhé, vzhledem k provázanosti lidských práv, je pro efektivní požívání občanských práv třeba určitý stupeň požívání práv sociálních. Tyto situace byly shledány nejčastěji u práva na soukromí: například bezdomovec má velmi omezenou možnost požívat soukromí a rodinný život. Chceme-li, aby občanská práva mohla být efektivně požívána, opět se nevyhnutelně musíme zabývat jádrem problému, kterým jsou nedostatky v sociálních právech. V obou případech logickým důsledkem je, že občanská práva mají implicitní sociální aspekty. Jinými slovy chrání zájmy, které jsou zároveň chráněny sociálními právy. Pro Soud ani Výbor tyto situace nepředstavují nepropustnou bariéru, která by jim bránila aplikovat na ně občanská práva. V obou případech převáží efektivní ochrana práv v Paktu a Úmluvě před případným rozlišováním mezi zdroji porušení práva, respektive nemožností interpretovat občanská práva do oblastí pokrytých právy sociálními. Účelem této práce bylo nalézt zmíněné sociální aspekty občanských práv, popsat a objasnit podmínky jejich uplatnění.

Práce nejen popsala současný stav rozhodovací praxe soudních a kvazisoudních orgánů, ale ukázala také cesty jejího rozvoje. Všechny možnosti rozvoje ochrany sociálních práv v rámci Paktu a Úmluvy byly argumentovány na základě stávajícího case-law a principů, na kterých je vystavěno. Evropský soud pro lidská práva ani Výbor pro lidská práva by se tedy neměly zde prezentované vyšší ochraně sociálních zájmů bránit. V opačném případě jejich praxe bude nekonzistentní, až svévolná. Žádný soudce si nepřeje být nařčen z arbitrárnosti.

K ochraně sociálních práv dochází zejména v rámci práva na život, zákazu špatného zacházení, práva na soukromí a nepřímého zákazu diskriminace a práva na spravedlivé řízení. Tyto však zůstávají právy samostatnými a od sociálních práv odlišnými a nikdy nemohou sociální práva plně nahradit. I přes prostor pro další rozvoj case-law má ochrana sociálních práv skrze práva občanská své meze. Právo na život postihuje pouze situace, kdy nedostatek v sociálním právu je takový, že přímo ohrožuje fyzickou existenci jednotlivce. V případě zákazu špatného zacházení je kritériem pro aplikaci míra utrpení, tedy opět závažnost porušení sociálních práv. Nejinak je tomu u práva na soukromí, kde také pouze vážnější porušení sociálních práv překročí mezi míry uvážení, které Soud státům poskytuje. Všechna porušení sociálních práv menší závažnosti spadají mimo působnost těchto občanských práv.

Kde přesně leží tyto meze, je relativně nejsnadnější určit u práva na život. Testem je, zda ohrožení života je v příčinné souvislosti s nedostatkem v sociálním právu. U zákazu špatného zacházení je to již složitější. Podmínkou je zde dosažení určité úrovně utrpení.

V bohatém case-law Výboru a Soudu lze však nalézt určité indicie, jak tuto úroveň určit. Nejsložitější je to u práva na soukromí. Zde v případě pozitivních závazků relevantní case-law existuje prakticky pouze v případě Soudu, který zde odkazuje na svou doktrínu míry uvážení. Míra uvážení je ze své podstaty flexibilní a brání se tak zobecňování. Nicméně i zde je možno aplikovat standardní kritéria, která určují šíři míry uvážení.²

Oproti tomu zákaz diskriminace a právo na spravedlivý proces pokrývá v zásadě všechny oblasti sociálních práv. Výjimkou je aplikace čl. 14 Úmluvy, která je však napravena existencí Protokolu 12. I když bylo argumentováno, že tato práva poskytují sociálním právům důležitou ochranu, tak ani ony nechrání sociální práva plně. Zákaz diskriminace chrání pouze jeden aspekt sociálních práv a právo na spravedlivé řízení jim poskytuje pouze procesní ochranu.

Vzhledem k těmto limitům integrace není skrze tuto metodu možné dosáhnout komplexní ochrany sociálních práv. Integrační interpretace lidských práv nemůže nikdy nahradit přímou ochranu sociálních práv. Proto tato dizertace rozhodně nemá za účel odlákat pozornost od snah o větší efektivitu přímé ochrany práv sociálních. V den 60. výročí sjednání Všeobecné deklarace lidských práv Valné shromáždění OSN přijalo konsenzem Opční protokol k Mezinárodnímu paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech, který zavádí možnost individuálních stížností na porušení práv garantovaných touto mezinárodní smlouvou. Jde o významný krok směrem k větší efektivitě ochrany sociálních práv ve světě.

V žádném případě však tato práce neobhajuje názor, že soudní či kvazisoudní přezkum je jediným, či dokonce nejdůležitějším způsobem ochrany sociálních práv či lidských práv obecně. Dokonce lze souhlasit s tím, že to není ani ten nejlepší způsob. Soudní ochrana je primárně retroaktivní. Pokud je potřeba soudního přezkumu, tak to implikuje, že již někde došlo k chybě. Něčí práva již byla porušena, či minimálně se někdo domnívá, že jeho práva byla porušena. Porušením lidských práv by se mělo v první řadě předcházet. Přesto soudní ochrana má v celkovém komplexu ochrany lidských práv své místo. Důvodů, proč je soudní ochrana práv důležitá, je řada a byly dostatečně rozebrány jinde.³

I přes tyto výstrahy má vzájemná integrace sociálních práv a práv občanských v ochraně lidských práv své místo. Nejen utilitárně, že je schopna poskytnout efektivnější ochranu obětem porušení sociálních práv, ale zejména principiálně, protože integrace je lidským právům vlastní. Nelze se jí tedy zbavit a není možné ji ignorovat. Všechna lidská

² Tato kritéria vyjmenovává např. Mahoney [1998], str. 5 a Schokkenbroek [1998], str. 34.

³ K tomuto tématu srovnej např. Scott a Macklem [1992], str. 26 nn. Stručně jsem se mu věnoval v Kratochvíl [2008c].

práva jsou univerzální, nedělitelná a vzájemně závislá a provázaná. Neexistuje žádná nepropustná hranice mezi jednotlivými lidskými právy. To platí i pro práva občanská a sociální.